

Provizorė, filantropė, visuomenės veikėja Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė)

Janina BUCEVIČĖ

Vartant Žemaičių muziejaus „Alka“ tarpukario statybų dokumentus, akį patraukia spalvingas dokumentas – kvietimas aukoti muziejaus statybai. Jame tarp pasirašiusių statybos komiteto narių yra ir vienintelės moters – Vandos Augustaitienės (Goeldneraitės) pavardė. Kas ši moteris, dokumentą pasirašiusi kartu su garbiais vyrais, daug kuo prisidėjusi prie muziejaus statybos reikalų, bet nenurodžiusi savo turimų titulų ir pareigų?

TELŠIŲ VAISTININKAI – GOELDNERIAI

Augustaičių pavardė dabartiniams telšiškiamis mažai girdėta. Kas kita – Goeldneriai. Tai daugumai jų gerai žinoma tarpukario Telšių šeima ir ne tik tarpukario, ir ne tik Telšių.

1789 m. iš Rytų Prūsijos į Žemaičių sostinę atsikėlusį vaistininkų von Ziegler'ių šeima Kalno gatvėje įsigijo gabalą žemės, užveisė sodą ir įkūrė vaistinę. Tai pirmoji ir ilgai mieste veikusi vienintelė vaistinė. Kai į Telšius su Napoleono armija 1812 m. atvykusio ir Telšiuose likusio bavaro vaistininko Fridricho Vilhelmo Goeldnerio sūnus Teodoras vedė Vilhelmo von Cyglerio dukrą Vilhelminą, XIX a. pradžioje protestantai Cygleriai susigiminiavo su vokiečių katalikų Goeldnerių šeima. Jaunieji Goeldneriai pratęsė garbingas vaistininkų šeimos tradicijas Žemaitijoje.

Telšių mieste Teodoras ir Vilhelmina Goeldneriai įsikūrė Liepojos gatvėje (dabar – Kęstučio), ten buvo perkelta ir vaistinė. Gyvendami santuokoje jie susilaukė keturių sūnų: Fridricho, Leopoldo, Teo-

Iš kairės: Ona Laucevičienė, Vanda ir Antanas Goeldneriai XX a. 3 deš.

doro ir anksti mirusio Mykolo. Goeldnerių šeimai priklausė vaistinės Telšiuose, Vieکشniuose, Kelmėje ir Raseiniuose.

Goeldneriai – garsūs filantropai, visuomenininkai, XIX a. pr. Telšiuose su protestantais Dengofais pastatę medinę, o vėliau – ir mūrinę liuteronų bažnytelę, kurią okupacinė sovietų valdžia 1945 m. uždarė, o vėliau, praėjus keliolikai metų, ir nugriovė.

(Nukelta į 12 p.)

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė)

Iš kairės: Marija Eugenija Goeldnerienė su vaikais apie 1905-uosius metus

POPULIARAUS GĖRIMO KŪRĖJAS

Provizoriumi Vieکشniuose dirbęs Teodoras Goeldneris iš 27 žolelių sukūrė originalią „Trejų devynių“ trauktinę. Kad gydytų kūną ir sielą, ji būdavo vartojama ne tik Lietuvoje, bet ir siunčiama į kitas

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė) vaistinėje (antra iš dešinės)

šalis: Vokietiją, Šveicariją, Ispaniją“.

Telšių vaistinę iš tėvo Teodoro paveldėjęs sūnus Leopoldas taip pat buvo žinomas filantropas, ne kartą rinktas Telšių seniūnu. Jis, kaip ir jo brolis Teodoras, rėmė 1863 m. sukilimą, neatlygintinai gydė sužeistus sukilėlius. Po brolio mirties Leopoldas perėmė Vieکشnių vaistinę.

Goeldneriai buvo ir Padurbinio palivarko netoli Telšių savininkai. Leopoldas Goeldneris vedė Prancišką Heckendorff ir susilaukė sūnaus Oskaro. Jis pradinę mokyklą baigė Telšiuose, mokslą tęsė Liepojos gimnazijoje, bet, jos nebaigęs, matyt, dėl staigios tėvo mirties, grįžo į Telšius, dirbo šeimos vaistinėje mokiniu pas provizorių Tobiją Naftalį, kuriam po L. Goeldnerio mirties buvo išnuomota vaistinė.

Oskaras 1887 m. išvyko į Dorpatą (Tartu), kur įgijo vaistininko padėjėjo kvalifikaciją, dirbo universiteto vaistinės provizoriaus padėjėju, įstojo į Dorpatą universitetą laisvu klausytoju. O. Goeldneris, dirbdamas vaistinėje, savarankiškai pasiruošė studijoms universitete, išlaikė abiturus egzaminus ir įstojo į Dorpatą universitetą, kuriame mokėsi farmacijos bei chemijos. 1891 m. jis įgijo provizoriaus laipsnį ir, grįžęs į Telšius, perėmė tėvo vaistinę.

PRIVALĖJO LAIKYTI PRIESAIKOS

Vaistininkas taip pat, kaip ir gydytojas, gaudamas diplomą privalėdavo duoti tokią priesaiką: „Priimdamas teises ir privilegijas, susijusias su man suteiktu provizoriaus laipsniu, su giliu dėkingumu duodu įžadus visą gyvenimą niekada nesumenkinti savo profesijos garbės. Prisiekiu sąžiningai vykdyti visas vaistininko pareigas, išduoti tik gerus vaistus, nesumaišyti jų tarpusavyje, nekeisti vaistų svorio ar dozavimo. Pažadu parduoti vaistus už sąžiningą kainą, o vargšams – už mažesnę nei nurodyta. Prisiekiu negydyti ligonių, išskyrus 35 skyriuje nurodytus atvejus. Pažadu tinkamai elgtis su pavaldiniais ir mokiniais, kaip geram ir rūpestingam vadovui priklauso, rūpintis, kad jie taip pat sąžiningai vykdytų savo pareigas. Galiausiai pažadu toliau užsiimti farmacija ir chemija bei tobulinti šias disciplinas visomis savo jėgomis“.

Priesaiką Oskaras Goeldneris sąžiningai vykdė visą savo gyvenimą. Vedė Kalnėnų dvarelio savininko dukrą bajoraitę Mariją Eugeniją Kačianauskaitę. Jiedu susilaukė trijų sūnų – Stasio, Tado, Antano

Vandos Augustaitienės (Goeldneraitės) tėvo Oskaro Goeldnerio namas, Telšiuose pastatytas 1909 m.

ir dukros Vandos. Likimo ironija, bet tėvo provizoriaus veikla domėjosi ne sūnūs, o dukra. Smalsi mergaitė, kur buvus, kur nebuvus, vis atsidurdavo vaistinėje, stebėdavo, kaip gaminami, pakuojami, parduodami vaistai, matė, kaip tėvelis ir už dyką vaistus atiduodavo neturintiems kuo už vaistus susimokėti... Daug žmonių į vaistinę ateidavo skųsdami įvairiais negalavimais ir prašydami padėti, nes pas gydytoją XX a. pr. nueiti ne kiekvienam buvo pagal kišenę, o Pirmojo pasaulinio karo metais kurį laiką ir visai gydytojų mieste nebuvo...

SKAUDŪS ŠEIMOS NARIŲ LIKIMAI

Goeldnerių šeimai ne kartą smogė sunkūs gyvenimo išbandymai, nelaimės: anksti, vos sulaukusi 38 metų. Amžinybėn išėjo Oskaro Goeldnerio žmona Marija Eugenija. Vyras liko su mažamečiais vaikais. Ankstyvą motinos mirtis ypač paveikė vyriausiąjį sūnų Stasį. Jis, susirgęs tuberkulioze, mirė Zakopanės tuberkuliozinėje sanatorijoje, sulaukęs vos dvidešimties. 1919 m. vasario mėnesį Telšiuose įsitvirtinusi bolševikų valdžia atėmė iš Goeldneriai vaistinę, o kai bolševikai iš miesto buvo išvyti, Goeldneriai vaistinę atgavo smarkiai nusiaubtą.

ŠEIMOS TRADICIJŲ TĘSTINUMAS

Vaistininkų Goeldnerių tradicijas tęsė dukra Vanda. Chemiją ir farmaciją ji studijavo Karaliaučiaus bei Berlyno universitetuose. Studijuodama Berlyne, Vanda susipažino su Berlyno technikos instituto studentu Jonu Augustaičiu. Netrukus tarp jų dviejų įsižiebė meilės kibirkštis. 1925 m. grįžę į Lietuvą, Vanda ir Jonas susituokė. Pirmuosius metus po santuokos šeima gyveno Telšiuose. Vandos

Augustaitienės vadovaujama Oskaro Goeldnerio vaistinė Telšiuose veikė anuomet buvusioje Didžiojoje gatvėje (vėliau šios gatvės pavadinimai keitėsi: XX a. 4 deš. pr. ji buvo pervadinta Prezidento A.Smetonos vardu, o dabar tai Respublikos g. Nr. 5.

Anuo metu už Telšių mokytojų seminarijos stovinėjusį ilgą ūkinį pastatą V. Augustaitienė (Goeldneraitė) rekonstravo ir jis tapo gražia fachverko stiliaus vila. Toje vietoje, kur dabar stovi daugiaaukščiai namai, plytėjo didžiulis Goeldnerių sodas.

Vėlesniais metais J. Augustaitis reikalus tvarkė tai Kaune, tai Telšiuose, nes nuo 1926 m. jis ėjo aukštas pareigas valstybės kontrolėje, o Geležinkelų valdyboje – ekonominio direktoriaus pareigas. 1931 m. Vandai ir Jonui Augustaičiams Kaune gimė jų pirmagimė Dainė Marija Augustaitytė.

1930 m. Telšių mokytojų seminarija buvo iškelta į Plungę. Tada V. Augustaitienė, brolio Antano paprašyta, rekonstravo pastatą. Jame gyveno gydytojai Goeldneriai, čia veikė Motinos ir vaiko konsultacija.

V. Augustaitienė tęsė šeimos mecenatystės tradicijas. Ji buvo renkama į Telšių miesto tarybą, jos iniciatyva Telšiuose buvo įsteigtas miesto pagerinimo komitetas, kuriam ji pati ir vadovavo. V. Augustaitienė tapo ir Žemaičių muziejaus „Alka“ statybos komiteto nare. Ji taip pat rūpinosi Germanto ežero pakrantės tvarkymu, poilsiviačių steigimu. Žiemą savaitgaliais ant Germanto ežero veikdavo čiuožykla, ten grodavo orkestras, kuriam atlygį mokėdavo V. Augustaitienė.

1934 m. liepos 23 d. Telšiuose gimė ir antra Vandos ir Jono Augustaičių dukra – Anna (Ona) Vanda Galinda Augustaitytė. Po keleto dienų ji buvo pakrikštyta Telšių Šv. Antano Paduviečio katedroje. Kadangi po gimdymo motina dar prastai jautėsi, į bažnyčią naujagimę krikštyti vežė tik krikšto tėvai. Krikšto tėvas Vandos brolis Antanas, nuvykęs į bažnyčią, užmiršo, kad tėvai savo naujagimei buvo išrinkę Julijos vardą, tad sugalvojo pakrikštyti savaip: tuomet populiariu Annos (Onos) vardu, tada dar motinos garbei pridėjo Vandos vardą ir vardą, kurio norėjo tėvas – Galinda. Taip antroji Augustaičių

(Nukelta į 14 p.)

Archyvinės nuotraukos – iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių. Fotografai nežinomi

Kvietimas aukoti Žemaičių muziejaus „Alka“ statybai 1936 metai

dukra buvo pakrikštyta net trimis vardais.

Darbas, šeima, visuomeninės pareigos išsekino V. Augustaitienę. 1936 m. ji susirgo tuberkulioze ir buvo priversta išvykti gydytis į Šveicarijos Territe veikusį Montreux kurortą. Pasveikusi ji grįžo į Telšius ir čia vėl aktyviai įsijungė į verslo bei visuomeninę veiklą.

1940 m. birželio 15 d. sovietams okupavus Lietuvą, V. ir J. Augustaičiai liepos mėnesio pradžioje pasitraukė į Klaipėdą, kuri tuo metu jau priklausė Vokietijai. Taip jie išvengė NKVD arešto.

Vanda Augustaitienė Klaipėdoje turėjo vaistinę, iš kurios šeima nors ir kukliai, bet oriai galėjo išgyventi. Na o Goeldnerių vaistinė Telšiuose buvo iš šeimos atimta, nacionalizuota, išgrobstyta. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių valdžia Telšiuose buvusios vaistinės Vandai negražino, tik pasiūlė nuomotis savivaldybės vaistinę. Tą daryti ji atsisakė. Karo metais kartu su vyru gyveno Vilniuje.

Kadangi J. Augustaitis siekė įgyvendinti pirmiausiai Lietuvos, o ne nacistinės Vokietijos interesus, 1942 m. buvo įškustas gestapui, persekiojamas, suimtas ir vos neišsiųstas į Dachau koncentracijos

stovyklą. Jis tik žmonos Vandos ir turėtų gerų kilmingų bei tarp vokiečių buvusių įtakingų draugų ir jų pažinčių dėka jis buvo paleistas, tačiau turėjo palikti tarnybą ir, vykstant karui, slapstyti. Tada jis su šeima persikėlė į Augustaičių šeimos ūkelį, buvusį Alytaus apskrities Bebrininkų kaime.

EGZODAS

Frontui artėjant prie Lietuvos, Augustaičiai nutarė pasitraukti į Vakarų. Jie traukiniu pasiekė Vieną. Ten buvo nacių, tad J. Augustaičiui vėl teko slapstyti.

Pasibaigus karui, prasidėjo šeimos klajonės po pabėgėlių stovyklas: Lambrechtaną, Kirchheimą, Schwäbisch Gmünde. Ilgėliau buvo apsistoję Augsburgėje. Vėliau persikėlė į Miuncheną.

Gyvenant Augsburgėje Vandai Augustaitienė atsinaujino tuberkuliozė. Gydytis Šveicarijoje nebuvo lėšų, todėl, slaugoma dukros Vandos, gydėsi namie. Anastasija Goeldnerienė per pasaulinę sveikatos organizaciją (PSO) jai iš Niujorko siuntė vaistus. Kadangi jau buvo išrasti antibiotikai, Vanda ir šį kartą pasveiko.

V. Augustaitienė Vokietijoje vaistinėms praktika nebeužsiėmė, bet be darbo energinga moteris nesėdėjo. Ji aktyviai įsijungė į visuomeninę veiklą, rūpinosi lietuvių pabėgėliais, 1951–1957 m. buvo išrinkta Lietuvių bendruomenės Augsburgėje pirminke, įsteigė liuanistinę mokyklą.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, bėgdami nuo Lietuvą okupavusių sovietų teroro, Augsburgėje ir jo apylinkėse dviejose įkurtose stovyklose įsikūrė beveik 2 tūkst. lietuvių karo pabėgėlių, veikė daug jų visuomeninių organizacijų. Augsburgas tapo vienu svarbiausių lietuvių pabėgėlių kultūros centrų. Augsburgėje pabėgėlių stovyklose veikė lietuvių vaikų darželiai, pradžios mokyklos, lietuvių gimnazija, technikos mokykla, automechanikų, elektrikų, žemės ūkio, užsienio kalbų ir kiti kursai, dramos teatras, dailės studija suaugusiesiems, buvo spausdinamos knygos, leidžiamas lietuviškas laikraštis.

Į visuomeninę veiklą Vokietijoje aktyviai įsitraukė ir Jonas Augustaitis. Nuo 1947 m. jis mokytojavo Kircheimo ir Schwäbisch Gmünde aukštesnėje technikos mokyklose, 1950–1956 m. dirbo lietuvių dalinių viršininku prie JAV armijos štabo Heidelberge, o nuo 1956 m. iki 1962 m. ėjo pabal-

tijiečių ryšių karininko (majoro) pareigas Keiserlauterne. Gyvendamas užsienyje jis išleido knygas „Antanas Smetona ir jo veikla“ (1966), „Pagyros ir tikrovė“ (1970), „V. Vardys ir Šova apie Raštikio atsiminimus“ (1975), atsiminimų knygą „Dviejų pasaulėžiūrų varžybos“ (1977).

V. ir J. Augustaičių šeima iš Ausburgo persikėlė į Miuncheną. Jų dukra Dainė Marija Augustaitytė Miuncheno universitete apgynė filosofijos mokslų daktaro disertaciją, tapo šio universiteto Filosofijos fakulteto docente, parengė ir išleido lietuvių kalbos vadovėlį „Lehrbuch der litauischen Sprache“. Studijuodama Miuncheno universitete Anna Vanda Galinda susipažino su vengrų pabėgėliu Hortvah, kuris po nepavykusio 1956 m. sukilimo atvyko į Miuncheno universitetą studijuoti architektūros.

Anna Vanda Galinda tapo vertėja. Jiems gimė sūnus Andrius ir dukra Aleksandra, pasekusi mamos pėdomis. Andrius Hortvah, kaip ir jo dėdė Antanas Goeldneris, tapo gydytoju, gyvena Ciuriche.

A. V. G. Hortvah vokiečių kalba išleido atsiminimų knygą „Ein Koffer und die Contax“. Ji neužmiršo savo gimtinės, žemaičių kalbos, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, su šeima ne kartą lankėsi Telšiuose.

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė) mirė 1968 m. Miunchene, yra palaidota Nordfriedhof kapinė-

Telšių Turgaus aikštė ir jos bokštas su laikrodžiu. Bonifacas Vengalis

se. Po 10 metų šalia žmonos amžino poilsio kartu atgulė ir jos vyras Jonas Augustaitis.

Senieji Telšių miesto mediniai namai prie Masčio ežero. Bonifaco Vengalio nuotrauka